Mgr. Tereza Šafářová

Evropská vojenská námořní strategie – analýza vybraných problémů členských států EU

STRATEGICKÉ
ŘÍZENÍ

Vojenské rozhledy, 2014, roč. 23 (55), č. 4, s. 25–39, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on line).
Článek prošel recenzním řízením.

European Naval Strategy: Analysis of Selected Issues in EU Member States

Abstrakt:

Evropa je námořním kontinentem, jehož ekonomické zájmy a bezpečnost může být zajištěna pouze silou na bázi vojenského námořnictva. Česká republika jako taková sice není námořním státem, ale je členskou zemí NATO a EU a spolupodílí se na tvorbě společné bezpečnostní politiky. Vojáci AČR se mohou zúčastňovat společných „joint“ vojenských operací, kde jednou ze součástí společných sil je i námořní složka. Ve společných mezinárodních institucích a štábech pracuje řada občanů ČR, pro které je nezbytný širší rozhled, včetně znalosti integrované námořní strategie EU, a jejichž přínos posiluje pozici ČR na mezinárodní úrovni.

Tento příspěvek pomocí kritické geopolitiky kontextuálně zkoumá prostor a moc – evropský prostor a námořní moc. Jeho cílem je ukázat, jaký druh projekce námořní síly nejlépe odpovídá bezpečnostním otázkám, kterým čelí současná evropská národní vojenská námořnictva, jež v naprosté většině přispívají k naplňování cílů EU a NATO. Stat' také věnuje rozsáhlou pozornost ruské vojenské námořní strategii.

Abstract:

Europe is a maritime continent whose economic concerns and security could be backed only by the power of navy forces. The Czech Republic is not a maritime state, but it is a member country of both NATO and the EU, it participates in the formation of common security policy. Czech soldiers could take part in combined joint military operations, where one of forces is also a Navy. Dozens of Czech citizens are employed in common international institutes and staffs; they all need a broader view, including the knowledge of Integrated European Naval Strategy. Their activities promote the status of the Czech Republic at international level.

This contribution contextually explores European space and its naval power. It introduces naval forces projection of European national navies, the bulk of which best respond to current security issues, along with decisions of the national governments of the EU and NATO member states. The article also dedicates extensive attention to the Russian naval strategy.

Klíčová slova:

Strategie Evropské unie pro námořní bezpečnost, námořní a vojenská strategie, bezpečnostní politika, geostrategie, projekce námořní síly, expediční operace.

Key Words:

European Union Maritime Security Strategy (EUMSS), naval and military strategy, security policy, geostrategy, seapower projection, expeditionary operations.

Úvod

Globalizace dnešního světa a společnosti je všeprostupující. Ekonomika, průmysl, politika, vojenství tvoří jeden celek a vytváří tlak na prohlubování strategického imperativu spolupracovat ještě víc. I zdánlivě nesouvisející skutečnosti a vlivy proto mají hluboký dopad na velmi vzdálené procesy. Z pan-regionálního rámce se téma evropské vojenské námořní strategie rozrůstá do globální otázky interakce mezi ekonomikou a bezpečností ve 21. století, což názorně ilustruje aktuální stav, zejména v oblasti Černého moře, Baltského moře a ve Středozemním moři.

Námořní rozměr se dosud zdál evropským vnitrozemským státům vzdálený, letošní ukrajinská krize však ukázala jeho zásadní vliv a ilustrovala, že v sázce je víc než medializované pirátské útoky, přesto že zapadají do kontextu současných krizí. Námořní problémy zasahují každou jednotlivou členskou zemi EU a NATO a fakt, že někteří členové nemají přístup k moři, je pro budoucí geopolitický vývoj irelevantní.

Koncipovat námořní geostrategii je vždy nesmírně složité, zvláště v našem neustále se měnícím světě a s politickými hráči, kteří nesdílí západní pojetí prostoru a zájmových oblastí, jako například Rusko nebo Čína. Vnitrozemské státy doposud významu námořní moci nevěnovaly pozornost, letošní krize na Ukrajině však situaci změnila a i v ČR se pozornost soustředila na Krym, Sevastopol a otázky bezpečnosti pobaltských států, členů EU a NATO. Vnitrozemské státy nemusely v historii čelit útokům z moře, a i proto je pro ně prostor moře vzdálený a jejich politické elity kladou ve svém vlastním zájmu důraz na hmatatelnost a představitelnost svých cílů. Všeprostupující integrace odstranila geografické determinanty, ale desintegrace národních států (Československo, Jugoslávie, SSSR) vytvořila novou nebývalou situaci ovlivňovanou mentální projekcí hranic. Fakta nicméně zůstávají: ČR je členskou zemí EU a NATO a její vláda se spolupodílí na tvorbě a realizaci společné bezpečnostní politiky. Evropa je námořní kontinent a už z názvu Severoatlantické aliance vyplývá námořní charakter tohoto vojenského paktu. Vojáci ČR se účastní společných vojenských operací, kde je námořní složka jednou ze součástí společných sil, což je nejen pro armádu ČR, ale i jiných středoevropských států, nová situace s různými odkazy na minulost.

Současnost je velmi citlivá na efektivní udržení míru, odstrašení agrese a zajištění stability. Účinná strategie ovlivňování si žádá silnou námořní sílu, která může lépe než jiné vojenské síly využít skutečnosti, že moře je mezinárodní – což se zvláště hodí pro budování koalic a mezinárodní spolupráce, jejíž nejnáročnější formou je institucionální

integrace, na jejímž principu funguje NATO. Zde jsou jednotlivé národní jednotky začleněny na delší časové období do všestranně koncipovaných vojenských námořních sil, pod jednotným a přímým velením a kontrolou důstojníků jiných vojenských námořnictev, čímž je národní identita zahrnuta do mezinárodních misí. Ve společných mezinárodních institucích a štábech pracuje řada občanů ČR, pro které je širší rozhled nad rámec možností ČR nezbytný a jejichž přínos posiluje pozici ČR na mezinárodní úrovni. [1]

Projektování se pomocí mezinárodní spolupráce a koaličních vazeb formuje současný prostor. Vojenské námořnictvo skýtá velký potenciál, který může být uchopen pouze konstantním strategickým přístupem vycházejícím ze strategické koncepce a naplňován pragmatickým vztahem k souvislostem současného nejen politického světa.

Cílem příspěvku je proto ukázat, jaký druh projekce námořní síly nejlépe odpovídá bezpečnostním otázkám, kterým čelí současná evropská národní vojenská námořnictva, jež v naprosté většině přispívají k naplňování cílů EU a NATO. A spolu s tím nahlédnout současnou námořní strategii v kontextu sil „prostoru“ a „moci“ – složité vazbě komplikované skutečností, že prostor není možné neomezeně rozšiřovat. Výsledná akumulace moci v prostoru vede k napětí, které se může stát předehrou válečného konfliktu.

Prostor moře je přes svou bezbřehou kompaktnost mocensky uchopenou dimenzí. Mocenská vazba na prostor moře vytváří ze světových oceánů důležitou komoditu, které se díky zlepšujícím se technickým možnostem věnuje zvýšená pozornost. Je to právě moc, která ve výsledku definuje prostor. Otevřené moře již není přirozeně daný, ale mocensky vědomý vztah.

Válečná námořnictva jsou nezastupitelným politickým instrumentem s možností projektovat bojovou sílu v mírových dobách a předcházet tím eskalaci problémů jako žádný jiný armádní typ. Jak uvádí Geoffrey Till, s tankovou divizí se dá těžko uskutečnit elegantní „přátelská“ návštěva na cizím státním území. [2] S tím nesouhlasí Paul Kennedy, podle kterého má námořní moc druhořadou strategickou hodnotu v porovnání s jinými typy vojenských sil. [3]

Vezmeme-li však v potaz účinnost strategického působení námořní moci ve válce, musíme souhlasit s Colinem Grayem, že jakkoli je Kennedyho argument elegantní, z posledních analýz vyplývá, že je v podstatě chybný. [4] Celkově se dá shrnout, že vojenské námořnictvo si udržuje velmi významnou úlohu nejen ve válce, ale také v mírové diplomacii.

Nic tak nedefinuje moc států jako ekonomická síla, která vychází z méně evidentních vztahů prostoru, obchodu a moci obchodních loďstev. Bezpečnost, a z ní plynoucí geostrategie ovládání námořních komunikačních tras, je zásadní pro existenci států. Tato premisa platí nejen v míru, stává se samou podstatou války, v níž jde o výsledek a v žádném případě není výsadou pouze moderních států současnosti. Budoucnost významu moří se zvyšuje na jedné straně s růstem významu zdrojů z moře, na druhé straně svojí hodnotou bezpečného dopravního systému, který je základním ekonomickým požadavkem pro další rozvoj světového obchodu.

Přirozená snaha mocenských zájmů zabezpečit si přístup k těmto možnostem vede k úměrnému navýšení vytiženosti vojenských námořnictev. „Vojenská námořnictva v éře po skončení studené války jsou třikrát vytiženější. Tento výčet zahrnuje nasazení v humanitárních akcích, mírotrvných operacích a aktivních vojenských reakcích.“ [5]

Metody a data

Tento příspěvek pomocí kritické geopolitiky kontextuálně zkoumá prostor a moc – evropský prostor a námořní moc. Přes myšlenkový a historický kontext, který formuje námořní moc v evropském prostoru, se zabývá koncepcí námořní moci, tedy systému, jehož křehkost vyplývá z proměnných faktorů, které jsou na sebe řetězově závislé.

Evropská vojenská námořní strategie je případová studie analyticko-popisného výzkumu. Analytická část práce se opírá o analytickou metodu geopolitiky, konkrétně kritické geopolitiky. V akademickém pojetí zahrnuje geopolitika analýzu geografie, historie a sociálního faktoru s ohledem na politický obsah prostoru a vzorců jeho uchopení v celé škále (od regionální po mezinárodní úroveň). Zkoumá politický, ekonomický a strategický význam geografie, přičemž geografie je definována polohou, velikostí, účelem a vztahy prostoru a možností.

V současnosti je pojem geopolitika široce používán jako bezbřehé synonymum mezinárodní politiky, jako všeobecně používaná „teorie“, která popisuje vztahy mezi politikou a prostorem, a to od lokální úrovně komunální politiky, přes státní rozměr až po nadnárodní koncepty.

Pro každý geopolitický přístup je nejpodstatnější prostor. Kritická geopolitika zkoumá společenskou vazbu na prostor. [6] Cílem je nestranná, věcná geopolitická analýza, jejíž hlavní pozornost je soustředěna na umělost konceptu prostorů. [7] Kritická geopolitika stanovuje, že geografie je ve své podstatě technologií moci ve službách centralizovaných států. Geografie není přirozeně daný, ale mocensky vědomý vztah. Dalším východiskem je, že moderní geografický prostor vychází z centralizace a expanze. [8]

Třetí postulát se týká institucionalizace nazírání a zobrazení prostoru. Stát etabloje svou moc tím, že zestátní území. Homogenizuje teritorium a vyměří ho z pohledu mocenského centra a s ohledem k němu, což vytváří jasnou prostorovou pozici, z níž jsou panoramaticky budovány teritoriální státy dnešního světa. A v neposlední řadě hodnotí prostor podle míry jeho odolnosti. Topografie v souladu s kulturním vývojem prostoru vytváří autentické celky, které musí být efektivně podmaněny a vyvlastněny mocenským centrem, které následně vyprodukuje vlastní ideologii o prostoru.

Námořní moc a kontrola moře

Velikost námořní moci státu odpovídá jeho strategické koncepci v návaznosti na společné operace pozemních, vzdušných (kosmických) sil. Klasickým představitelem, který těžil z důrazu na „společné síly“ byl v době studené války Sovětský svaz, což vycházelo nejen z geografických možností, ale i z historického vývoje. Marvin Pokrant podmiňuje úspěch společných operací:

- nekonfliktností (varovat se vzájemného zasahování, např. jasným geografickým vymezením),
- souladem operací (účinná koordinace zajišťuje pokrytí cílů),
- společným nasazením (kombinace systémů umožňuje vzájemné efektivní krytí slabin a vytváří účinnou bojovou sílu). [9]

Suverenita znamená absolutní a nezávislou autoritu nad teritoriální plochou, která musí být neustále uplatňována, popřípadě bráněna. Námořní suverenita vztahuje tento

koncept i na plochu moře, tj. území moře je pokládáno za část státního území. V rámci celosvětového vývoje je patrná snaha rozšiřovat území o prostor moře. Vzorec, který poskytuje možnost takové právní legalizace, je UNCLOS, s tím že nabízí parametry, ne řešení problémů, které de facto vyvolává. [10]

Hnací silou tohoto druhu provázanosti zůstávají ekonomické zájmy, které modelují podobu a diktují požadavky na námořní moc současnosti. Podstatou existence vojenského námořního systému byla vždy obrana obchodu. Tomu odpovídají i proměnné, které v konečném důsledku definují námořní moc jako prosté nastavení politických mezí a adekvátní projekci námořní síly. Následná obrana vychází z přítomnosti na moři: suverén musí být schopen demonstrovat a reagovat na výzvy se stupňující silou.

Kontrola moře je rozhodující na strategické úrovni vedení války. Hodnota kontroly moří nespočívá ve fyzickém dobytí daného prostoru, ale v možnostech jeho užívání. Ovládat moře znamená využívat ho pro své záměry a současně zabránit totéž nepříteli. Strategické výhody kontroly moří jsou tak velké, že se zaměřují za pojmy velikosti a síly námořnictva nebo námořní moci.

Tab.: Koncepce kontroly moře v přehledu

Pojem kontrola moře	
Clarke a Thursfield	Kontrola moře je buď absolutní, nebo neexistuje.
Mahan	Kontrola moře je čistě relativní pojem.
Corbett	Operuje s výrazem „operační kontrola“, která vystihuje jak pomíjivost a neudržitelnost, tak možnost rychlého nasazení a vyřešení situace ve prospěch státu a jeho kontroly moře.
Castex	Kontrola moře nemůže být absolutní - je vždy relativní, neúplná a nedokonalá (což vychází z relativity proměnných jako je čas, místo, užitá síla, důsledky...).

Zdroj: [11]

Kontrola je nedílnou součástí útoku či obrany námořních komunikací, základní premisou je však vláda nad pevninou. Předpokladem kontroly moří vždy bylo a zůstává moc nad souší a jejím udržitelným rozvojem.

Projekce námořní síly

Moře je neovladatelné – jeho síla, nevypočitatelnost a stálá možnost změny je klíčovou proměnnou v jakékoli námořní strategii. Jestliže se pozemní velitelé shodují, že neexistuje efektivní obrana, [12] platí to pro námořní operace ve zvýšené míře. Proto dovoluje-li to stav flotily, je nejefektivnější obranou ofenzivní akce.

Smyslem kontroly moře je strategická hodnota odepřít způsob jeho využití soupeři a jako výchozí pozice k akcím na souši, nebo k přepravě. Projekce námořní síly je v současnosti nepoužívanější termín pro námořní operace z moře [13] a zahrnuje obojživelné akce, kombinované mise, invaze, útoky z moře atd. Vztahuje se na využití vojenských námořních sil k ovlivnění událostí na souši v rozmezí od invazního způsobu boje po dobytí území, od jednorázového útoku po bombardování. Možnosti projekce námořní síly jsou důvodem samotné existence vojenského námořnictva. Rozsah je dán

zamýšleným účelem, možnostmi a strategickým dopadem v závislosti na okolnostech, z nichž se odvíjí taktika, operační potenciál a výsledná strategie. Čím víc je dané území námořního charakteru, tím je otevřenější projekci námořní síly. Záměry projekce námořní síly jsou: od konkrétního rozhodnutí výsledku konfliktu po politický nátlak.

Základem ofenzivní akce na moři by měla být jasná představa o pozici nepřítele a jeho skutečné poloze, síle, manévrovacích možnostech. [14] Na to navazuje útok, který nepřítele poškodí. Znalost záměrů protivníka, schopnost načíst jeho úmysly a využít jich je válečnou strategií, jedno pro jakou formu obranného manévru.

Expediční operace

Alternativou projekce síly válečného námořnictva na břeh je svébytný typ rychlých vojenských operací, a to jak z pohledu plánování a řízení, tak svých politických cílů. Podstatou této strategie je rozmístění vojenské síly do daného prostoru v krátké době s cílem dosáhnout jasného politického výsledku. Expediční operace patří mezi nátlakové vojenské akce, které zahrnují spolupráci s pozemními nebo vzdušnými silami a jejichž úspěch je v mobilitě, flexibilitě, adaptabilitě a kooperaci.

V současnosti, kterou ve všech ohledech ovlivňují globalizační procesy, narůstá politicko-diplomatický zájem o typ expedičních operací, které mohou nejlépe využít rejstřík svých výhod v malých válkách. Proto byly obzvlášť oblíbené v druhé polovině 20. století, v době dekolonizačních procesů, a hlavně za existence nukleárních zbraní, které začaly vyžadovat strategické plánování malých operací, aby se minimalizovalo riziko eskalace.

V přímořských oblastech žijí tři čtvrtiny světové populace, kde najdeme i 80 % hlavních měst a téměř všechna hlavní centra mezinárodního obchodu a vojenských sil. Tradiční vojenské plánování se soustředilo na otevřený prostor pevniny nebo oceánu – v současnosti je však zapotřebí vojenského přístupu i pro urbanizované oblasti mezi velkým množstvím lidí v politicky komplikované situaci. Americké vojenské námořnictvo popisuje tento způsob boje jako *three-block war*, v níž musí současně pokrýt tři roviny a splnit vojenský cíl operace. [15] Náročnost expedičních operací je skrytá v neustálé změně politické, humanitární a vojenské situace, kterou řeší, a proto jsou řízeny na operační úrovni. Splňují kritéria válečného tažení, aniž by se jednalo – byť jen o malou – válku. [16]

Expediční operace působí vzdáleně od jakékoli formy „domácí“ podpory, proto musí jednat samostatně a svébytně, uzpůsobené na plnění různých úkolů. Důraz je kladen na soběstačnost, mobilitu, projekci rozhodující síly a rychlost. Vyžadují nasazení speciálně připravených profesionálních vojenských sil. Politická dimenze má v současnosti velký dopad na vedení vojenských operací. V době kdy jsou „západní“ společnosti citlivé na dodržování lidských práv a liberální hodnoty, se zvyšuje jejich zájem o humanitární intervence, které de facto popírají svrchovanost státu. Čímž se znovu aktivuje diskuze o právu na spravedlivou válku. [17]

Současná světová politika se zaměřuje na realnost a míru rizik, z které vychází i opo-
nenti expedičních operací. Z tohoto úhlu pohledu jsou expediční operace považovány za nekonzistentní, nesoudržný způsob vedení válečného konfliktu, z čehož vyplývá nízká pravděpodobnost na úspěch. Válka je v podobě expediční operace stlačena do akcí,

jejichž úspěch je vyjádřen politickým marketingem a veřejným míněním. Politická dimenze, tj. vliv politického rozhodnutí na expediční operace, představuje pro velení specifický problém, který nemůže zohledňovat pouze vojenské řešení (za těchto okolností je nebezpečí, aby se ochrana vlastních sil nakonec nestala hlavním smyslem operace) a strategické řízení se tak stává velmi obtížným.

Častým využitím expedičních sil jsou mírové operace, v nichž se nasazení pohybuje od vymáhání míru sankční politikou, přes monitorovací peacekeeping až po odzbrojení znepřátelených sil. Přitom paralelně demonstrují vlastní sílu a politickou vůli. Mimo to se svobodná plavba vztahuje i na válečné lodě, a proto je jednou z jasných předností expedičních operací zázemí, které mohou poskytnout, a současně přitom shromažďovat informace pro vlastní využití.

Expediční operace zůstávají stěžejní vojenskou námořní strategií evropských zemí od 19. století. Jejich význam byl sice ve 20. století zastíněn jak první, tak druhou světovou válkou i následným vývojem na moři v době studené války, přesto se expedičních operací žádné z evropských válečných námořnictev pro pochopitelnou použitelnost nevzdalo a zůstává evropskou vojenskou námořní strategií i ve 21. století. Výhledy do budoucna si žádají zvýšení pozornosti k událostem na domácí půdě a strategie volby taktických odpovědí na teroristické útoky jsou v možnostech expedičních operací.

Mezi hlavní neznámé expedičních operací, a tím pro plánování, největší negativum těchto akcí patří vysoká míra zpolitizování, která se přece jen vyhýbá jiným typům strategických řešení válečných konfliktů. Je otázkou, zda to není motivem, případně podnětem pro podporu této strategie, kterou evidentně nachází. Echo politického vlivu je hmatatelné i v ochotě států přispívat a profilovat vojenská námořnictva v tomto duchu.

Hlavní klady expedičních operací spočívají v efektivitě, se kterou nahrazují početní sílu vybavením, technikou a obratností a variabilitou úkolů, kterou jsou tyto síly schopny pojmut (od zajištění mezinárodní bezpečnosti, přes odvrácení hrozeb, které vyplývají z konání některých vlád, k zásahu během přírodních katastrof, občanských válek a rizik, které z jejich důsledků vyplývají, až po humanitární operace a obnovu pořádku v dané oblasti, nebojové evakuační operace nebo pomoc s výcvikem či infrastrukturou).

Evropa se profiluje v expedičních operacích a do budoucna se zaměřuje na daleko rozsáhlejší využívání jejich možností. Udržování kapacit pro tyto válečné operace je v současnosti charakteristické pro vojenská námořnictva Velké Británie, Francie, Španělska, Holandska a Itálie – stejným směrem se vydala i Belgie, Dánsko (dánské válečné námořnictvo participovalo jak na operaci *Desert Shield* tak na *Desert Storm* i na *Sharpguard*) a Německo (u těchto zemí je změna markantní, protože dříve věnovaly hlavní pozornost svým pobřežním zájmům a vojenské projekty ve vzdálených vodách jsou pro ně změnou). Aktuálně se jedná o rozmach expedičních operací, a to přes jejich obtížnost. Tento vývoj se nevztahuje pouze na vývoj v evropském – severoatlantickém – prostoru, stejným směrem se v současnosti ubírají i válečná námořnictva v asijsko-pacifické oblasti. [18]

Válečná námořnictva se celosvětově přizpůsobují strategickému trendu expedičních operací, což podněcuje i technologický vývoj multifunkčních druhů lodí: USA, Velká Británie, Francie, Nizozemí, Španělsko a Itálie v tomto ohledu navyšují své kapacity. Druhá skupina zemí je buduje (Austrálie, Japonsko, Singapur. A Malajsie s Jižní Koreou projevují o tento vývoj zájem do budoucna. [19]

Námořní prostor expedičních operací

Kontrola operace na břehu si žádá rozhodující převahu a vládu nad prostorem moře, který sahá od otevřeného moře až na břeh, a dále prostor ve vnitrozemí od břehu, který musí být podporován a bráněn z moře. Ačkoli se to nezdá, moře je přeplněný prostor, plný spojeneckých lodí nebo plavidel neutrálních států, ropných plošin, bójí, rušivých odrazů pobřežních čar, ostrovů, podmořských útesů a mělčin a komplikovaného podmořského profilu, který je nevhodný pro velké hladinové lodě a nebezpečný i pro ponorky. Expediční síly jsou zde v dosahu nepřátelských vzdušných sil, raket, pevninských základen a pobřežních děl. Pobřeží je z expedičního hlediska problematické v plném rozsahu, protože vzdušný prostor je krytý pozorností protivníka. V případě, že podmínky neumožní obranu vlastní expediční operace, neexistuje prostor pro její využití. Panující hrozby je z vojenského hlediska nutno sečíst a pak teprve vyhodnotit jejich dopad na expediční operaci. Je to jejich kombinace, která činí expediční operace zranitelnými, jiná rizika je možná včasnou přípravou zmírnit a nedat jim příležitost přerůst v hrozbu. [20]

Největšími riziky zůstávají miny (jsou levné a v celé škále typů a jejich detekování je vzhledem ke znečištěnému mořskému dnu obtížné), ponorky (operují vyspělou technologií, jsou nezávislé na přísunu vzduchu a chrání je všudypřítomný hluk moře při pobřeží i různá slanost a teplota vody, jejich detekování tak zůstává problematické) a letadla (hladinové lodě jsou za dobré viditelnosti a bez pokrytí vlastní letadlovou obranou potenciálně velmi zranitelným terčem). Čím je protivník technologicky vyspělejší, tím jsou expediční operace náročnější. Eventuální útoky z několika stran vedou k vyšším nárokům na rychlé vyhodnocování situace a na lidský faktor (stres vede k vyšší míře chybovosti).

Navy's Terra

Geostrategie evropského námořního regionu čelí novému rozložení sil. Co může propojit Severní ledový oceán a Indický oceán lépe, než pevné spojení dvou států? Ať se to Západu líbí nebo ne, společné vymezení se vůči němu je klíčové. Rusko a Čína směřují své zájmy směrem od svých pozemních hranic, ke „svým“ oceánům. Tím, že vzájemně respektují své sféry vlivu, jsou sami saturováni. A to ve svém důsledku vytváří jednolitý prostor Navy's Terra: dvě vojenské námořní sféry, které jsou přimknuty ke svým pozemním teritoriím a spojeny společnou pozemní hranicí. Na geopolitické mapě světa dominují dva hráči zády k sobě. A jejich vazby jsou mocné, mají stejné nedemokratické principy, volí stejné přístupy. Mají společné tradice folklórních bojů na hranicích (například v důsledku pytláctví).

Z historického pohledu jsou USA nově vybudovanou demokracií. Naproti tomu je to čas a prostor, který Čínu a Rusko tak hluboce spojuje. Tito dva hráči se znají. Nejde jen o ekonomické vazby, jde o vzájemnou znalost svých trhů, svých možností. Mají nedemokratický způsob myšlení, vlády i ekonomiky. Je jim vlastní podobný styl a přístup ke své půdě i obyvatelstvu. Jsou stejné krve. Historicky i politicky pokračují ve shodném vývoji. Spojuje je carský a císařský princip moci a vlády, kterému se Západ nemůže ani přiblížit. Nikdo ze Západu nemůže „simulovat“ tuto blízkost. Západ nesdílí geopolitický koncept rozšiřování území a vlivu. „Politika

Západu reprezentovaná zejména Severoatlantickou aliancí, je konceptem založeným na obraně demokratického hodnotového systému bez snahy jakkoliv omezit svobodné rozhodování a jednání těch státních celků, které do této aliance patří ze svobodné vůle či s ní svobodně sympatizují.“ [21]

Geostrategický princip budování sfér vlivu vychází z řecko-římské tradice. Zatímco řecký princip budování impéria se zakládal na budování osad a počítání prostoru, starověký Řím začleňoval do svého území celé provincie. Podle principu tohoto základního dělení se britské impérium 19. století řadí k řeckému typu, na což v tradici navazují USA, které prostor poangličtují. Naproti tomu Čína a Rusko využívají římského principu a území přímo připojují ke stávajícímu.

V této souvislosti je zapotřebí zdůraznit, že na rozdíl od evropské tradice hranic si Rusko vytváří jakousi platformu, kde se střetává s nepřítelem. Rusko je historickým územím bez pevně stanovených hranic, a proto je jeho chápání v tomto ohledu vágní. Spíš než pojem „hranic“ se v tomto kontextu můžeme opřít o výraz „pohyblivé frontové linie“, která vede jak souší, tak mořem.

Nárůst ruského vlivu tkví ve strategii, která maximalizuje význam země jako takové, ať už se ruská diplomacie rozhodne k aktivní politice, nebo ne, umí zastrašit mezinárodní veřejnost, a i proto mají její činy takový dopad. Strategie velikosti má však stinné stránky, se kterými je Ruská federace stále konfrontována.

Geografie určuje limity, stejně tak demografické prvky, které se na největším území světa mění, a s tím se mění i možnost nacionalistických rezonancí na mezinárodní podněty. Jak upozornil Paul Kennedy: V geopolitické koncepci Mackinderova Heartlandu žije převážně ne-ruské obyvatelstvo, včetně obyvatelstva Ukrajiny a muslimské populace v bývalých sovětských zemích na jihu. Rusko drží pohromadě díky křehké rovnováze, která je jak evropská, tak asijská. [22] A Monroova doktrína zůstává z tohoto pohledu pro ruské účely nedosažitelným snem. [23] Protože jak poukázal Saul Cohen: Rasa, náboženství a kultura jsou v prostoru mnohem důležitějšími silami, než je ekonomika. [24]

Winston Churchill definoval klíč k ruské strategii národním zájmem. Chomjakov na druhou stranu nabídl vysvětlení principu, na kterém staví tzv. západní společnost: na kultu individualismu, který akcentuje spolupráci a soudržnost. Ruské strategické myšlení je veskrze geopolitické, a to od carské přes sovětskou etapu. A vždy sledovalo stejný záměr, který by se dal jednoduše vyjádřit „od moře k moři“ (ot morja do morja). [25] Ključevsky vysvětloval expanzi Moskvy, jako vzestup dostředivé moci, která získává kontrolu nad čtyřmi řekami střední Asie, a tím kontroluje čtyři moře: Baltské, Bílé, Černé a Kaspické. [26] Rusko svou geostrategii promítá do tradiční snahy kontrolovat nezamrzající přístavy, budovat ruské velikosti odpovídající flotilu s důrazem na vnitřní komunikační spoje. Toho mimo jiné využili i spojenci za druhé světové války v podobě konvojů, které zásobovaly Sovětský svaz. Není bez zajímavosti, že nejbezpečnější z nich byl tzv. perský koridor, protože Indický oceán nebyl zamořený německými a japonskými ponorkami a byl celoročně průchozí – význam Indického oceánu proto zůstal v ruské geostrategii zafixován. [27] A z toho vyplývá i důležitost iránského železničního systému a role Íránu na mapě světa. [28]

Rusko je většinou zpodobněno jako pevninská velmoc, která klade důraz na obranu svých hranic. V řeči studené války je však politika supervelmocí směsí defenzivních a ofenzivních strategií. [29] Stejně tak je nutné vnímat i důraz na budování námořního

lodstva, a to jak obchodního, tak vojenského, s tím, že tyto flotily jsou rozděleny do čtyř moří. Pozice střední Asie s jejími železničními koridory se stává významným faktorem na mapě světa. Stejně jako vidina přístupu k Indickému oceánu bez nutnosti řešit strategické námořní body, jakými jsou pro ruské námořnictvo úžiny Bosporu a Dardanely a Suezský průplav. [30] Význam Indického oceánu tím opět vzrůstá, stejně jako námořní důležitost obecně, protože budoucnost patří ekonomikám, které jsou napojené na výhody plynoucí z moře. A teplé vody světových oceánů jsou hlavní tepny mezinárodního obchodu.

Námořní status Ruska je dán možnostmi vnitrozemské mobility, a to jak pozemní, tak říční – vybudovaná síť kanálů dala v ruské geopolitické tradici označení euro-asijskému Rusku jako kontinentální oceán. [31]

Ruská strategie se snaží najít lék na trauma druhé světové války, který pronásleduje ruskou strategii, totiž vést válku na dvou frontách rozlehlé země. Střední Asie situovaná na půl cesty mezi evropským bojištěm a Pacifikem se může snadno stát dalším ohniskem, stejně jako čtvrtá fronta: nacionalismus v podobě etnických a sociálních otřesů. [32] Strategická kontrola Moskvy v západo-východní ose je umožněna díky systému komunikací, což dokládá vojenský a ekonomický význam transsibiřské magistrály, která od roku 1916 propojuje dva největší námořní komplexy této říše. [33] Sibiř se svými 90 procenty zdrojů, kterými pokrývá požadavky ruské ekonomiky, se stává motorem Heartlandu. [34]

Bezpečnostních otazníků současnosti je nepočítaně – přínos geopolitiky je v jejich zjednodušení a vizualizaci na mapě. Stejně tak se povedlo Mackinderovi shrnout politické otázky do jedné: Kdo bude vládnout Heartlandu? A specifikoval tři zásadní kritéria světového impéria: mobilita ve vnitrozemí, husté zalidnění a vnější námořní síly, přičemž kladl důraz na objektivitu: mým cílem není predikovat velkolepou budoucnost pro tu kterou zemi, ale vytvořit geografickou formuli, kterou je možné zařadit do jakékoli politické struktury. [35]

M. P. Pogodin formuloval myšlenky ruských zájmů takto: Nechme Evropu samu sobě, musíme zaměřit svou pozornost na Asii, která je nám předurčena. [36] V tomto bodě pomůže vizualizace Turkestánu jako přirozené sféry ruských teritoriálních nároků. [37] Nejstarší oblastí, kam směřovala expanze, byla arktická oblast, na což už v 80. letech upozorňoval Alexander Solženicyn. [38] Faktem zůstává, že Rusko je jak asijskou, tak evropskou zemí. K jejich rozdělení slouží rozdílné definice, které sledují ten který kontext, např. kníže Metternich v nadsázce opakoval, že Asie začíná již za branami Vídně. [39]

V současné době jsme svědky zřejmého posilování rusko-čínských vztahů. V květnu 2014 byla podepsána dohoda o dodávkách zemního plynu v hodnotě 400 miliard dolarů. Na ekonomickou spolupráci navazuje i vojenská: společné vojenské cvičení ve Východočínském moři u ostrovů, které ovládá Japonsko. Ruslan Puchov k tomu řekl: „Máme mocné nepřátele, ale nemáme mocné přátele, proto potřebujeme podporu takového giganta, kterým je Čína.“ [40]

Systém vlády bezpochyby určuje formu jejím strategiím, geopolitika se však nemění, protože je určována geografickými limity. Názorným příkladem může být nástup k moci Fridricha II. v Prusku, nebo Lenina v Rusku, které geopolitická realita donutila jednat čistě mocensky, jakkoli byli proti tomu ve svých předchozích spisech.

Jaký vztah může Západ nastolit? Musí si uvědomit, že vztah je působení mezi dvěma nebo více objekty a znamená spojení určitou vazbou a odpovědností. [41]

Luboš Dobrovský dodává, že vztah mezi Ruskem a Západem je možný v okamžiku, kdy „oba aktéři vycházejí ze stejných hodnotových principů. ... představitelé Západu se musí naučit pojmenovávat výhrůžky výhrůžkami a agresí agresí. Dosud převládající vyhýbavé, takzvané ‚politicky korektní‘ chování Západu vůči Rusku nejen že nevede k cíli, jímž má být partnerská rovnost, ale u ruských politiků vyvolává do jisté míry oprávněný dojem, že si Západ s ruskou, tu otevřenou, tu skrytou imperiální agresí neví rady.“ [42]

Pro silnou EU bude role námořnictva určující silou. Mimo jiné se silná role námořnictva dá najít v analýze expertní skupiny, ze které vyšla nová strategická koncepce NATO. Severoatlantická aliance vidí hrozby pro bezpečnost na moři primárně v arktické oblasti, Zálivu a Indickém oceánu. Analýza expertní skupiny nabádala ke koordinaci investic námořních plavidel a zbraní, k vybudování systému dozoru ve zmiňovaných oblastech, který by byl strategicky provázán přímo s článkem 5. [43]

Členským státům EU se dostává informací a mají možnost přizpůsobit jim politické nástroje k efektivnímu řešení geostrategické situace. EU jako celek musí pochopit, že ať udělá cokoli, ať nabídne cokoli, musí být rovnocenným partnerem. Když Západ stojí na demokratických principech, proč na nich nestát pevně. Vždyť „... *Bezpodmínečné partnerství s někým, kdo nás má za nepřítel, nemůže ... přinést žádný věrohodný prospěch. Tak jako nás ohrožují tak zvané asymetrické války, ohrožují nás i asymetrická partnerství.*“ [44]

Námořní ohniska se týkají každého z členů, byť by se to mohlo vnitrozemským státům jevit jako příliš vzdálená problematika, která se k nim vlastně nevztahuje. Fakt, že někteří členové nemají přístup k moři, není pro geopolitický vývoj určující. Historické pokusy přizpůsobovat si skutečnost jsou notoricky známé včetně neblahých důsledků.

Geopolitická myšlenka Navy's Terra vidí v geostrategickém propojení Severního ledového a Indického oceánu spojení dvou mocností. Dva oceány, které jsou vodní cestou nepropojitelné, se mohou stát jedním prostorem. Navy's Terra je území bohaté na situace, které Západ ohromují ve svých důsledcích. Koncipovat námořní geostrategii je nesmírně důležité, obzvlášť v neustále se vyvíjejícím světě.

Netrpělivě očekávaný strategický přístup EU definuje její roli a vymezí bezpečnostní oblasti – pak budou moci její členové a spojenci hájit své zájmy a ochránit svá zájmová území. Každý člen jakéhokoli společenství má odpovědnost především sám za sebe, musí získávat informace a neustále je vyhodnocovat a poměřovat s vlastním směřováním, při současném zachování sounáležitosti celku. Reálné podíly moci v konečném výsledku vždy přináší rozčarování i naplnění. Strategická pozice EU bude tak dobrá, jak dobře bude definována identita, postavení a vztahy jejích členů.

Závěr

Strategie společných operací vedou k většímu nasazení a velmi progresivnímu úspěchu, kterého by (ať už kterákoli ze složek) sama o sobě nemohla nikdy docílit. Efektivita a taktická dokonalost nasazení se zvyšuje díky cvičným akcím, které plní i další funkci: plynulý přechod mezi společnou operací (národní) a koaliční operací (mezinárodní). Hlavním rozdílem pak nespočívá ve vojenském sektoru, ale v politické rovině a vládních činitelích, sladění sil s jiným vybavením, reakcích na jiné předpoklady

a taktiky. Implementace klade nároky na společné vnímání hrozby, nestranný podíl na odpovědnosti a riziku, jednotné chápání mise a dodržení programu akce, kritéria úspěchu a dotažení zásahu. Od nekonfliktní vzájemné tolerance spojeneckých sil, přes paralelní operace v různých geograficky vymezených sférách až po faktickou spolupráci začleněných sil ... nutná efektivita zahrnuje kontrolu na taktické a akceschopné rovině, podíl na doktríně, přístup ke spisům, výměna zpravodajských a faktických informací, sjednocená představa akce, společný pohled na hrozby, sladění pravidel a povinností, dohodnuté rozdělení úkolů a cílů. A dokonce ani pak není výsledek jistý, protože jak pregnantně shrnul za druhé světové války Winston Churchill: *Ve válce není možné, aby šlo všechno tak, jak by si jeden přál ... může se stát, že si spojenci vyvinou své vlastní názory.* [45] Úspěch zaručí jediné společná vize výsledku, který amortizuje finanční náklady investované do námořních sil a tím vytvoří námořní moc státu.

Spolupráce v rámci expedičních nadnárodně pojatých operací je pro vojenské námořnictvo výhodné z hlediska: rozložení rizik i nákladů, zvýšení demonstrované legitimacy, možností využít komplexnosti techniky a systémů na základě sdílení a v neposlední řadě získávání zkušeností, např. na základě postupů NATO a z formací typu STANAVFORLANT, [46] protože nabízí nástroje, jak mohou válečná námořnictva spolupracovat po celém světě.

Vojenská námořnictva odvíjí svou strategii od geografických determinant [47] a způsobů, jak geografické podmínky upravit nebo obejít, protože skutečný determinismus státních strategií leží v rozhodnutí. Námořní geografie není nezávislá proměnná, její přínos je ovlivnitelný, a to především národním vnímáním její důležitosti, významu, který je námořnictvu a jeho roli přisuzován. Mezi základní strategická pravidla patří:

- udržení námořních tras a spojení (do této kategorie spadá evropský koloniální systém),
- udržování rovnováhy v rámci pozemních hranic (většina evropských zemí musí dbát na balanc mezi ochranou pozemních a námořních zájmů),
- vynucení válečného stavu z čistě geostrategického překrývání zájmů mezi sousedními státy (před první světovou válkou považovala jak Británie, tak Německo Severní ledový oceán za svoji sféru kontroly, aby mohly ochraňovat svůj zahraniční obchod). [48]

Komerční tlak globalizace na obchodní námořnictva, tj. nárůst objemu světového obchodu, snižování cen, krácení finančních kapacit vyhrazených na pojištění, posádku, paliva, vedou k mezinárodním obchodním aliancím financovaným třetími státy, jejichž posádky jsou reprezentovány celou škálou národností, [49] a to se odráží i ve vojenských strategiích. V roce 1991 ve válce v Zálivu bylo 14 z 15 lodí, jež zajišťovaly transport britské 7. pancéřové brigády do Saúdské Arábie, zahraničních. Ačkoli to nepředstavovalo žádný problém, pouze finanční částku, vojenská námořnictva vyhodnotila tuto důvěru v kapitál jako možné strategické riziko a současným trendem je proto budování vlastních specializovaných flotil rychlých lodí (př. *Fervis Bay* HMAS australského válečného námořnictva) [50] jako transportního a logistického nástroje expedičním silám.

Vnitrozemské státy nemohou navázat na historickou tradici vojenských námořnictev. Jejich obyvatelstvo není uvklé přikládat námořním otázkám důležitost, a proto politický marketing, který je hybnou silou expedičních operací, nemá z čeho vyjít. Zůstává obsah a fakta. Strategie, jak dosáhnout vytčených cílů a obhájit státní zájmy, které jsou

v současnosti téměř bez výjimky vyčíslené ekonomickým ziskem. Společná Evropa nabízí právě státům bez přístupu k moři jedinečnou příležitost podílet se na utváření námořní moci Evropy, a to díky úzké vojenské specializaci, která ji v současnosti formuje. Vnitrozemské státy doposud významu námořní moci nevěnovaly pozornost, proto příspěvek vychází ze zahraniční literatury. Letošní krizí na Ukrajině se však situace změnila a i v České republice se začal skloňovat nejen Krym a Sevastopol, ale i otázky bezpečnosti pobaltských států, členů EU.

Poznámky k textu:

- [1] Je známo, že se v letech druhé světové války a od začátku první světové války někteří Češi a Čechoslováci účastnili bojů v řadách amerických, britských a francouzských sil. Tyto svoje znalosti však nemohli nikdy uplatnit jako vojáci československé armády. Mezi památné akce patří potopení francouzské ponorky v Jaderském moři, o něž se během prvních dnů první světové války zasloužil velitel baterie a významný český kubistický malíř a obdivovatel francouzského moderního umění Bohumil Kubišta. Od rakousko-uherské vlády se mu za tento čin dostalo vyznamenání, po roce 1918 mu to však bylo vyčítáno takřka jako zrada národních zájmů.
- [2] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 243.
- [3] KENNEDY. The Rise and Fall of British Naval Mastery, s. 11, in TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 242.
- [4] GRAY. The Leverage of Sea Power. The Strategic Advantage of Navies in War, s. 290. In TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 243.
- [5] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 322-323.
- [6] KLINKE. Five minutes for critical geopolitics. In *Exploring Geopolitics*, <http://www.exploringgeopolitics.org/>.
- [7] EFFERINK. The Definition of Geopolitics. In *Exploring Geopolitics* <http://www.exploringgeopolitics.org/>.
- [8] Obecně jsou mocenské vazby, v níž je umístěna moderní geografie, výsledkem centralizace a imperialistické expanze moderních evropských států po celém světě pokračující od 16. století, s důrazem na koloniální imperialismus 19. století.
- [9] POKRANT. Desert Shield at Sea, What the Navy Really Did. In TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 94-95.
- [10] UNCLOS - United Nations Convention on the Law of the Sea (Úmluva Organizace spojených národů o mořském právu) 151 přímořských států má suverénní práva na přilehlá moře a své kontinentální šelfy, 54 z nich má možnost uplatnit nárok na rozšíření svých moří za hranici 200 námořních mil od pobřeží. Výsledkem by bylo posunutí soudní pravomoci na cca 75 milionů kilometrů čtverečních moře, což by činilo víc než polovinu zemského povrchu. Tato změna vyvolává několik problémů. Spory o některá moře (zvláště patrně v prostoru Asie a Pacifiku se snad nejvypjatější situací v Jihočínském moři), nutnost aktivní suverenity představuje bezpečnostní rizika u ministrátů v Pacifiku (např. Kiribati se 690 kilometry čtverečními země a 3,5 milionem kilometrů čtverečních moře, nebo Marshallovy ostrovy v proporci 181 kilometrů čtverečních země, ku 2,1 milionu kilometrů čtverečních moře). In TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 289-291.
- [11] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 131.
- [12] George Patton: Existuje jen útok, útok a ještě útok.
- [13] Úspěšný manévry z moře se skládá z kontroly moře, rychlé operace s využitím technologií, efektivní kooperace s pozemními složkami armády.
- [14] Málomocné válečné námořnictvo naplňuje vyloďení vodami, které efektivně brání válečné námořnictvo druhé strany.
- [15] Three-block war podporuje uprchlíky a zajišťuje humanitární pomoc, drží od sebe znepřátelené válčící strany a řídí peacekeepingové operace a zvládá prudké boje v městských blocích. In TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 214.
- [16] Využívají se pro celou škálu operací od mírových misí po bojové operace proti různým protivníkům.
- [17] *Lus ad bellum* - právo na vedení války.
- [18] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 219-221.

- [19] Současný trend vojenských námořnictev zaměřený na expediční operace doplňuje vývoj i ve strategických vzdušných sil zaměřených na účinnou kooperaci. Nemožnost zajistit letecké krytí pouze z pozemních základů buď z důvodu nedostupnosti, nebo nedostatečnosti vede k nárůstu zájmu o řízené střely. Tímto směrem se vydalo námořnictvo Austrálie, Kanady, Nizozemí, Francie, Izraele, Japonska, Španělska, Itálie. In TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 233.
- [20] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 227-229.
- [21] DOBROVSKÝ. *Vektorem ruské zahraniční politiky je stále geopolitika*. In <http://www.natoaktual.cz/>.
- [22] KENNEDY. Foreword, s. XIV-XVI. In HAUNER. *What is Asia to Us?*
- [23] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 155.
- [24] COHEN. Theory and Traditional Political Geography, s. 21. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 220.
- [25] CHURCHILL. The Second World War, 1.353; SARKISYANZ. Russian Coquest in Central Asia. Transformation and Acculturation, s. 248-288. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 3-22.
- [26] KLUČEVSKY. Kurs ruskoi istorii, s. 46-65. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 70.
- [27] MOTTER. The Persian Corridor and Aid to Russia. Series: U.S. Army in World War II, vol. 7/1, Washington, 1952, 6, 488. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 108
- [28] Dále viz. HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 108.
- [29] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 119.
- [30] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 118-123.
- [31] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 198-200.
- [32] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 71.
- [33] Soviet Eurasian Empire and the Indo-Persian Corridor, Problems of Communism (January-February 1987), 32-33. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 218.
- [34] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 229.
- [35] MACKINDER. The Geographical Pivot (1904), s. 441-443. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 142-145.
- [36] MARTENS. Russland und England in Zentralasien, s. 52-70. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 39.
- [37] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 73.
- [38] Z dopisu Alexandra Solženicyna sovětským vůdcům z roku 1973. In HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 74.
- [39] HAUNER. *What is Asia to Us?*, s. 12.
- [40] LUHN, MACALISTER. Russia signs 30-year deal worth \$400bn to deliver gas to China. In *The Guardian*, 21 May 2014. Online available from <http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china> [ke dni 1.7.2014].
- [41] HARTL, HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*, s. 690.
- [42] DOBROVSKÝ. *Vektorem ruské zahraniční politiky je stále geopolitika*. In <http://www.natoaktual.cz/>.
- [43] NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a new Strategic Concept for NATO. In <http://www.nato.int/>.
- [44] DOBROVSKÝ. *NATO a nová strategická koncepce*. In <http://www.natoaktual.cz/>.
- [45] Slavný citát W. S. Churchilla je uvedený i v doktríně amerického válečného námořnictva. In TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 95-97.
- [46] STANAVFORLANT - Standing Naval Force Atlantic.
- [47] Strategický význam oceánografických výzkumů.
- [48] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 75.
- [49] Kromě evidentních problémů v přímé komunikaci mezi samotnou posádkou, případně přístavem, je problematické i řešení v případě, že dojde k napadení takové lodi. Je těžké určit, kdo je vlastně dotčenou stranou (kromě přímých obětí).
- [50] TILL. *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century*, s. 86-89.

Použité zdroje a literatura:

Monografie:

COLLINS, Alan. *Contemporary security studies*. Third edition. xxxii, 479 pages. ISBN 978-019-9694-778.

CORBETT, Julian. *Fighting Instructions, 1530-1816*. London: Navy Records Society, 1905.

- GOURDIN, Patrice. *Géopolitiques: Manuel Pratique*. Paris: Choiseul, 2010. ISBN 978-236-1590-000.
- GRAY, Colin S - SLOAN, G. *Geopolitics, Geography, and Strategy*. Portland, OR: Frank Cass, 1999, 289 p. ISBN 07-146-8053-2.
- GRAY, Colin S. *Modern Strategy*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 1999, xii, 412 s. ISBN 978-019-8782-513.
- HARTL, P. - HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vyd. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HAUNER, Milan [with pref. to paperback]. *What is Asia to us?: Russia's Asian Heartland Yesterday and Today*. London [u.a.]: Routledge, 1992. ISBN 978-041-5081-092.
- IRELAND, Bernard. *Námořní letectvo: kompletní historie od roku 1914 do dnešních dnů*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2008, 223 s. ISBN 978-80-206-0974-8.
- MAHAN, Alfred, Thayer. *Naval Strategy: Compared and Contrasted with the Principles and Practice of Military Operations on Land*. Boston, 1911.
- KENNEDY, Paul, M. *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha: Lidové noviny, 1996, 806 s. ISBN 80-710-6173-5.
- HART, Liddell, Basil Henry. *Strategy*. 2nd rev. ed. New York, N.Y., U.S.A.: Meridian, 1991, c1967, xxi, 426 p. ISBN 04-520-1071-3.
- NIMITZ, Chester, W. - POTTER, von Elmar, B. Deutsche Fassung herausgegeben im Auftrag des Arbeitskreises für Wehrforschung von Jürgen ROWER a [die Kartenskizzen und Graphiken von Rolf Schindler ... [et]. AL]. *Seemacht: eine Seekriegsgeschichte von der Antike bis zur Gegenwart*. Überarb. Ausg. Herrsching: M. Pawlak, 1986. ISBN 978-388-1990-820.
- OSGOOD, Robert, Endicott. *NATO: The Entangling Alliance*. Chicago: University of Chicago Press, 1962, x, 416 s.
- PFEIFFER, Hermannus. *Seemacht Deutschland: die Hanse, Kaiser Wilhelm II. und der neue Maritime Komplex*. 1. Aufl. Berlin: Links, 2009. ISBN 38-615-3513-0.
- SPYKMAN, Nicholas. *Geography and Foreign Policy*. 1938.
- TOAL, Gerard. *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. Minneapolis: University of Minnesota Press, c1996, x, 314 p. Borderlines (Minneapolis, Minn.), v. 6. ISBN 08-166-2603-0.
- TILL, Geoffrey. *Seapower: A Guide for The Twenty-First Century*. 2nd ed. London: Routledge, 2009, xxi, 409 s. ISBN 978-0-415-48088-8.
- WALTON, C. *Geopolitics and the Great Powers in the 21st Century: Multipolarity and the Revolution in Strategic Perspective*. New York, NY: Routledge, 2007, p. cm. ISBN 978-041-5358-538.

Citace elektronických dokumentů:

- DOBROVSKÝ, Luboš. *NATO a nová strategická koncepce*. [online]. 2010 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z http://www.natoaktual.cz/nato-a-nova-strategicka-koncepce-day-na_analyzy.aspx?c=A100111_090331_na_analyzy_m02.
- DOBROVSKÝ, Luboš. *Vektorem ruské zahraniční politiky je stále geopolitika*. [online]. 2009 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z http://www.natoaktual.cz/vektorem-ruske-zahranicni-politiky-je-stale-geopolitika-pey-na_analyzy.aspx?c=A090202_154057_na_analyzy_m02.
- EFFERINK, van, Leonhardt. The Definition of Geopolitics: Classical, French and Critical Traditions. *Exploring geopolitics* [online]. 2009 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z http://www.exploringgeopolitics.org/Publication_Efferink_van_Leonhardt_The_Definition_of_Geopolitics_Classical_French_Critical.html.
- KLINKE, Ian. Five Minutes for Critical Geopolitics: A Slightly Provocative Introduction. [online]. [cit. 2014-10-14]. Dostupné z http://www.exploringgeopolitics.org/Publication_Klinke_Ian_Five_Minutes_for_Critical_Geopolitics_A_Slightly_Provocative_Introduction.html.
- LUHN, Alec - MACALISTER. Russia signs 30-year deal worth \$400bn to deliver gas to China. [online]. [cit. 2014-10-14]. Dostupné z <http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china>.
- MACKINDER, Halford. The Geographical Pivot of History [online]. 1904 [cit. 2014-08-03]. *The Geographical Journal*, vol. 23, April. Dostupné z <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1775498?uid=3737856&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21104441082837>.
- NATO 2020: *Assured Security*; Dynamic Engagement: Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm.